

6.1. ISTRAŽIVANJE o zastupljenosti žena i muškaraca i tema vezanih uz ravnopravnost spolova u emisijama HTV-a, 2013.¹

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova provela je istraživanje vezano za zastupljenost žena i muškaraca i tema vezanih uz ravnopravnost spolova. Istraživanjem su obuhvaćene četiri nove emisije koje su na rasporedu jednom tjedno: Fokus, Labirint, Treća runda, Treći element, i dvije „stare“ dnevne emisije: Govornica i Hrvatska uživo.² Emisije su odabrane prema najavama o sadržajima i ciljevima pojedinih emisija.³ Istraživanje HTV emisija se provodilo u razdoblju od 16.09.-12.12.2013.

Svrha istraživanja bila je provjeriti na probnom uzorku emisija HTV-a zastupljenost žena i muškaraca u emisijama javne televizije, sukladno promicanju načela ravnopravnosti spolova⁴, kao i zastupljenost tema vezanih uz podizanje razine znanja i svijesti o anti-diskriminacijskom zakonodavstvu, ravnopravnosti spolova i ljudskim pravima žena⁵. Namjera je bila provjeriti drži li se javna televizija obveza iz Ugovora između Vlade RH i HRT-a za razdoblje od 2013.-2017. da će „*proizvoditi, suproizvoditi i objavljivati programe namijenjene ostvarivanju ravnopravnosti muškaraca i žena. U sklopu svojih informativnih, mozaičnih, dokumentarnih, obrazovnih i drugih emisija kontinuirano podupirati ravnopravnost muškaraca i žena emitiranjem rodno osviještenih sadržaja, informiranjem javnosti o aktivnostima na području ostvarenja ravnopravnosti spolova, te ispunjavati svoju obvezu izvješćivanja o provedbi u svojim programima. Pri obradi širokog spektra tema potrebno je voditi računa o zastupljenosti obaju spolova kao ravnopravnih sugovornika u raspravama. Programskim će se sadržajima djelovati u cilju suzbijanja rodnih stereotipa i uklanjanja rodno uvjetovane diskriminacije i seksizama.*“⁶

Metodologija - U razdoblju od 3 mjeseca, korištenjem opcije *Televizija na zahtjev* (www.hrt.hr), pregledana su sva emitiranja navedenih emisija (164) te ispunjeni upitnici vezano za spol urednika/ca, voditelja/ica, gostiju i gošći u studiju, autora/ica snimljenih priloga, osoba u snimljenim priložima te tema koje su u emisijama obrađene. Upitnici su kasnije kodirani u svrhu dobivanja statistike.

¹ Istraživanje objavljeno u Izvješću o radu za 2013. Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova

² Fokus, Labirint i Hrvatska uživo emitiraju se na 1. programu HTV-a, Treća runda i Treći element na 3. programu, a Govornica na 4. programu HTV-a.

³ Treća runda - Cilj emisije je zaokupiti pozornost gledatelja koji prate kulturu, obrazovanje i znanost, civilno društvo i prava manjina te ih potaknuti da zauzmu stav o tematici koja će se problematizirati u emisiji.

Fokus - teme društvenog karaktera koje će se baviti pitanjima svjetonazorskih razlika, važnih društvenih problema, sporova i nedoumica, kao i tema koje su nedovoljno objašnjene i raščlanjene u javnom prostoru.

Labirint - unutarnjopolitički magazin - osvrt na političke događaje koji su izazvali najveću pozornost u proteklom tjednu. Bavi se pojavama i fenomenima u hrvatskom društvu, cilj emisije je informirati, obrazovati, promicati kulturu dijaloga, razvijati toleranciju. Hrvatska uživo za gledatelje detaljno analizira probleme o kojima vijesti izvještavaju, suočava aktere, potiče raspravu i nudi rješenja, skreće pozornost na aktivnosti civilnog društva, kulturne i ostale događaje, projekte i inicijative od javnog interesa. Dana 10. rujna 2013. HRT je predstavio jesensku shemu koja je počela 16. rujna 2013.

⁴ Zakon o ravnopravnosti spolova, čl. 5 i čl. 16. st. 1., Narodne novine 82/08.

⁵ Nacionalna politika za ravnopravnost spolova 2011.-2015., podtočka 1.1.

⁶ Ugovor između Hrvatske radiotelevizija i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1.01-31.12.2017.

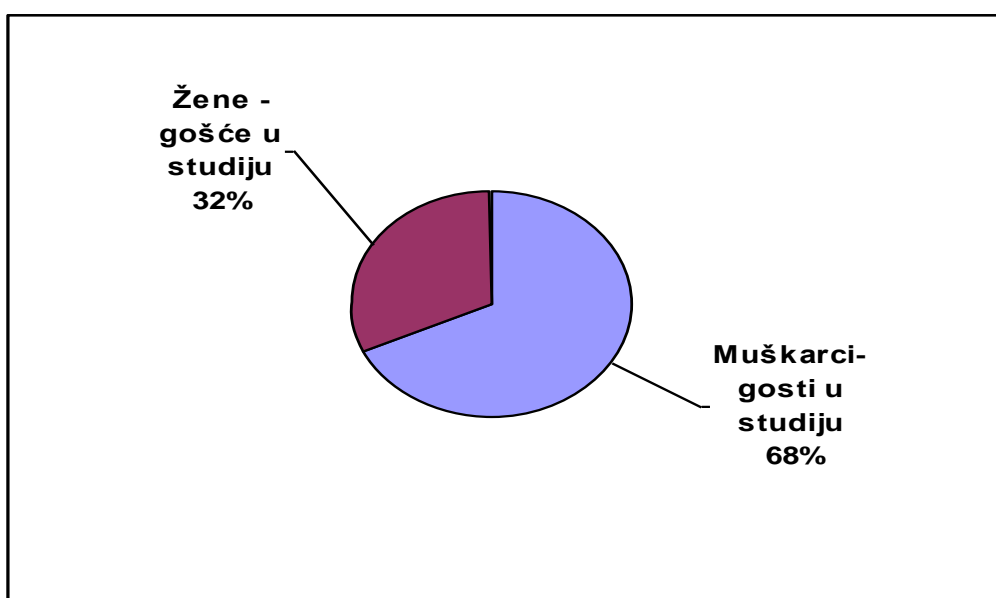
6.1.1. Urednici/e i voditelji/ce

Dvije emisije (*Treći element* i *Labirint*) urednički potpisuju žene, jednu (*Fokus*) muškarac, tri (*Treću rundu*, *Govornicu*⁷ i *Hrvatsku uživo*⁸) i muškarac i žena. Od 164 emitiranja, 111 (68%) emisija je vodio muškarac, 76 (46%) emisija je vodila žena.⁹

6.1.2. Zastupljenost žena i muškaraca kao gostiju/gošći u studiju¹⁰

Od ukupnog broja gostovanja u studiju (479), bilo je 327 muškaraca (68%) i 152 žene (32%).

Grafikon 1. Gostovanje u studiju

Od gostiju/gošći u studiju kojima se moglo odrediti struku (430)¹¹ u najvećem broju radilo se o visokoobrazovanim stručnjacima/kinjama iz nekog područja gospodarstva, znanosti, obrazovanja, zdravstva i sl. - 139 (99 M : 40 Ž), zatim iz državnih tijela (Vlade, ministarstava, agencija, instituta, zavoda i sl.) - 102 (68 M : 34 Ž) te iz područja vezanih uz kulturu i umjetnost (kazalište, film, glazba, izložbe i sl.) - 64 (42 M : 22 Ž). Slijede predstavnici/e organizacija civilnog društva - 58 (31 M : 27 Ž), osobe na upravljačkim pozicijama - 27 (18 M : 9 Ž), predstavnici/e sindikata - 27 (19 M : 2 Ž) i medija - 19 (14 M : 5 Ž).

Emisija za popularizaciju znanosti *Treći element* ima ženu urednicu, dva muška voditelja, a u studiju je ugostila 4 puta više žena nego muškaraca. U snimljenim prilogima o znanstvenoj temi govorili su znanstvenici i znanstvenice: 10 muškaraca i 6 žena.

⁷ Govornicu najčešće urednički potpisuje voditelj/ica pojedine emisije ili dnevni urednik/urednica.

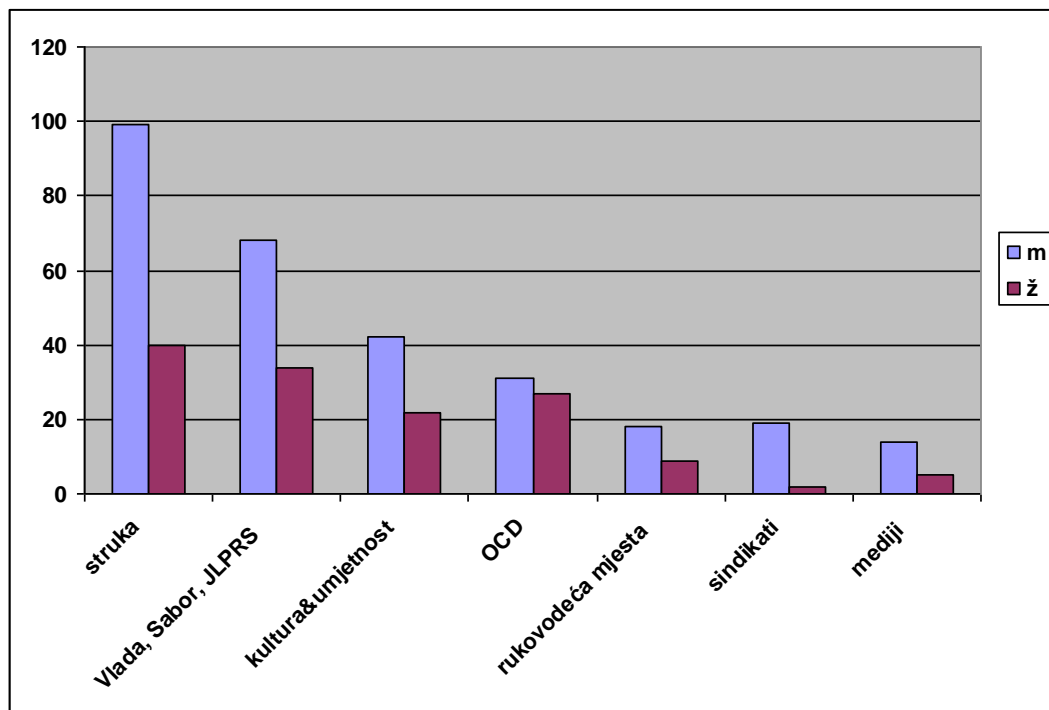
⁸ Hrvatska uživo - urednica projekta je žena, a uredništvo potpisuju dvije žene i jedan muškarac.

⁹ Budući da svaka od praćenih emisija ima stalne voditelje/voditeljice, radi se o 9 različitih voditelja i 5 voditeljica.

¹⁰ Kao gost ili gošća u studiju kodirane su i osobe koje su sudjelovale preko video linka.

¹¹ Struka se nije mogla odrediti osobama koje su se pojavljivale u prilogima anketa među građanstvom.

Grafikon 2. Stručni profil gostiju/gošći u studiju

Najmanja razlika po spolu je kod predstavnika/ca organizacija civilnog društva - 31 M : 27 Ž, a najveća kod predstavnika/ca sindikata - 19 M: 2 Ž. U većini ostalih područja, muškarci su kao gosti u studiju zastupljeni dvostruko više od žena (struka 99 M : 40 Ž; rukovodeće pozicije 18 M : 9 Ž; predstavnici/e Vlade, Sabora i JLPRS - 68 M : 34 Ž).

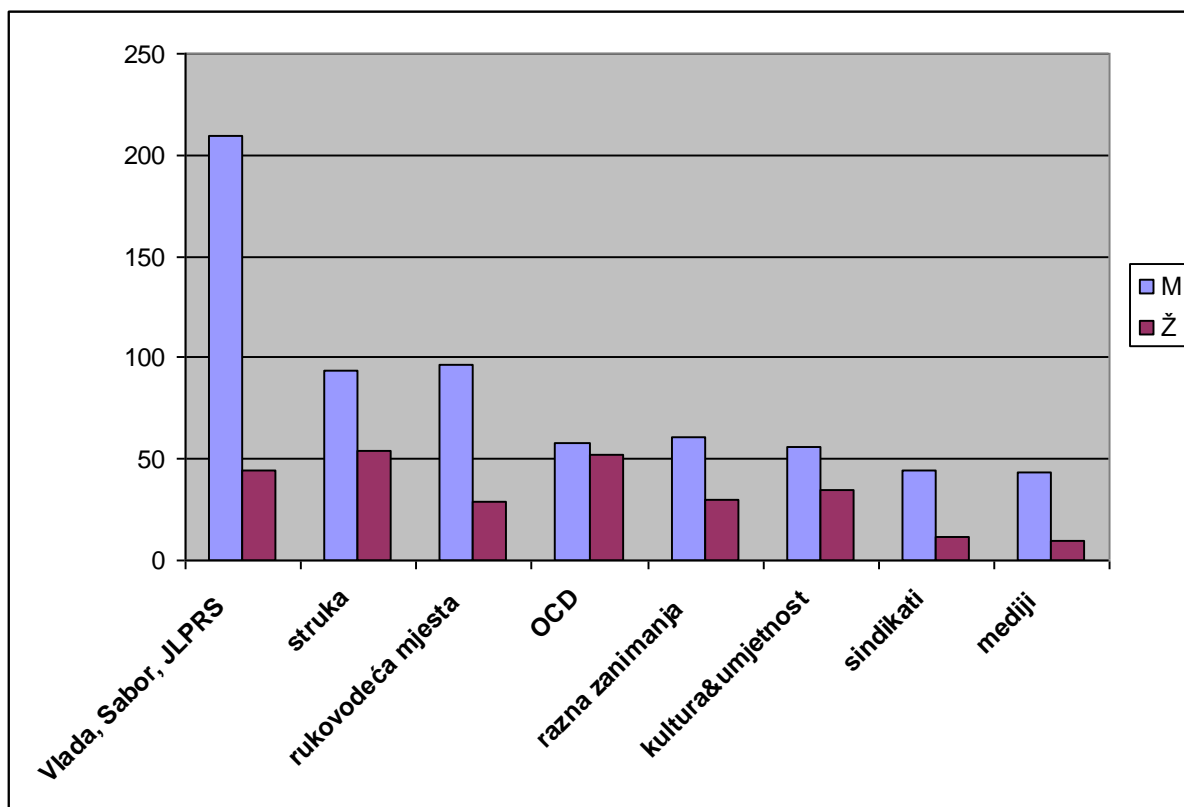
6.1.3. Zastupljenost i profil žena i muškaraca u snimljenim priložima

U ukupno 164 emisije emitirano je 518 snimljenih priloga koji su uglavnom pratili jednu od tema o kojoj su razgovarali gosti u studiju. Autorstvo priloga potpisuje 239 M : 268 Ž.¹²

Od 938 osoba koje su sudjelovale u snimljenim priložima, 662 (71%) su bili muškarci, a 276 žene (29%). Od 938 osoba kojima se u prilogu moglo odrediti struku u najvećem broju radilo se o predstavnicima Vlade, Sabora ili jedinica lokalne i područne /regionalne/ samouprave - 253 (209 M : 44 Ž), visokoobrazovanim stručnjacima/stručnjakinjama iz nekog područja gospodarstva, znanosti, obrazovanja, zdravstva i sl. - 158 (94 M : 64 Ž), rukovodećim pozicijama - 126 (97 M : 29 Ž) te organizacijama civilnog društva - 110 (58 M: 52 Ž). Slijede predstavnici/ce raznih profesija - 91 (61M : 30 Ž) i kulture i umjetnosti - 91 (56 M: 35 Ž), sindikata - 56 (44 M : 12 Ž) i medija - 53 (43 M:10 Ž).

¹² Na nekim priložima nisu bila navedena imena autora/ica, a na nekima su kao autori navedeni i muškarac i žena.

Grafikon 3. Stručni profil osoba u snimljenim priložima

Najmanja razlika po spolu je kao i kod gostovanja u studiju kod predstavnika organizacija civilnog društva (58 M : 52 Ž). Dvostruko više muškaraca nego žena gostovalo je studiju (68M : 34Ž), dok ih je u snimljenim priložima bilo gotovo 5 puta više (209 M : 44 Ž). Slično je i s predstavnicima/cama na upravljačkim položajima - dvostruko više muškaraca nego žena su bili gosti u studiju (18 M : 9Ž), a tri puta više sudionici snimljenih priloga (97M : 29 Ž).

6.1.4. Zaključak o zastupljenosti žena i muškaraca u 6 HTV-ovih emisija

- (1) Žene su dvostruko manje od muškaraca zastupljene kao gošće u studiju.
- (2) Najmanja razlika zastupljenosti žena i muškaraca je kada se radi o predstavnicima/cama organizacija civilnog društva što upućuje na zaključak da je kod organizacija civilnog društva uravnotežena zastupljenost žena i muškaraca kao predsjednika/ca, odnosno članova/ica, koji istupaju u javnosti promovirajući rad organizacije ili zastupajući njezine stavove.
- (3) U snimljenim priložima pet puta više muškaraca nego žena govore kao predstavnici/e Vlade, Sabora ili JLPRS-a.

6.1.5. Zastupljenost tema u HTV programu iz nadležnosti Pravobraniteljice

*U 164 analizirane emisije obrađeno je ukupno 505 tema.*¹³ Iako emisiju kojom se popularizira znanost „Treći element“ nismo kodirali u odnosu na teme ravnopravnosti spolova, ipak smo ju uključili u ovo istraživanje iz razloga provjere uravnoteženosti zastupljenosti znanstvenica i znanstvenika koji govore o znanstvenim temama. Stoga je ukupni broj od 505 tema umanjen za 10 znanstvenih tema obrađenih u 10 emisija Trećeg

¹³ Hrvatska uživo - 348, Labirint - 66, Govornica - 59, Fokus - 12, Treća runda - 10, Treći element - 10.

elementa. Stoga, ukupni broj tema unutar kojeg smo kodirali teme vezane uz ravnopravnost spolova je 495.

U ukupno 495 teme, uz područja iz nadležnosti Pravobraniteljice bile su vezane 34 teme ili 6,86%: 13 za referendum o braku, 5 za prijedlog Zakona o radu i Obiteljski zakon, 4 za reproduktivno zdravlje, 2 za brak općenito, 2 za osobe istospolne orijentacije, 2 za trgovinu ljudima, 1 za seksualno nasilje, 1 za otkaze u trudnoći, 1 za skrbništvo nakon rastave, 1 za predstavu o ženama izbačenim iz povijesti, 1 za dobitnicu Nobelove nagrade za književnost, 1 za Zagorkine dane.

Specifikacija tema navedena je kumulativno za sve emisije zajedno iz razloga što namjera ovog istraživanja Pravobraniteljice nije bila ocjenjivati i uspoređivati pojedine emisije, već ukazati na općenito stanje zainteresiranosti za teme vezane uz ravnopravnost spolova ili obradu postojećih tema iz aspekta ravnopravnosti spolova.¹⁴

Osim uravnotežene zastupljenosti gostiju/gošći u studiju ili u priložima te osim objavljivanja tema koje se direktno odnose na problematiku ravnopravnosti spolova u različitim područjima društvenog života, promicanje ravnopravnosti spolova moguće je i na način davanja rodnog aspekta temama o kojima se govori ili izvještava. Nažalost, ta se mogućnost rijetko koristi iako je relevantna za veliki broj društveno važnih tema. **Davanjem rodnog aspekta** povećao bi se i broj emisija koje promiču ravnopravnost spolova, a čime bi HTV ispunila obveze preuzete i Ugovorom između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje 2013.-2017.¹⁵

Naime, iako se većina tema odnosi jednako i na žene i na muškarce, veliki broj tema nije posve neutralan iz razloga što su učinci za žene i muškarce različiti. Jedan od primjera je bila tema „outsourcing“¹⁶ vezana uz prijedlog Zakona o radu. Osim što je predstavnicom Ženske fronte u emisiji Fokus od 14.10.2013. spomenula utjecaj na žene u trgovini, a u Hrvatskoj uživo od 4.10.2013. je bilo spomenuto da će ta mjera najviše pogoditi „8.500 čistačica i kuharica u području školstva, zdravstva, socijale i pravosuđa“, novinari/ke u ulozi voditeljja/ica ili autora/ica priloga, nisu istražili/e rodnu dimenziju ove mjere, iako su za to imali/e odličnu podlogu - žene koje su već sada u većini onih koji rade na određeno vrijeme pa zbog toga već sada ne mogu dizati kredite, ne odlaze na bolovanja, ne dobivaju jednake otpremnine, već sada ne prijavljuju seksualno uznemiravanje zbog straha od gubitka posla, već sada po povratku s roditeljskog dobivaju otkaz ili premještanje na lošije plaćeno radno mjesto i sl. Dati rodni aspekt u ovoj društvenoj temi znači istražiti postoje li razlike u posljedicama koje pojedine mjere, zakoni, propisi ili druge društvene norme imaju na žene i muškarce te što u konačnici to znači za cijelo društvo. Pohvalno je što je *Hrvatska uživo* uzela za primjer radnike Čistoće (same muškarce) kako bi pokazala učinak „outsourcinga“ u praksi, ali je nedostajala i ta rodna dimenzija pogotovo stoga što su u velikoj većini upravo žene te koje obavljaju većinu poslova koji bi išli na tzv. vanjsko agencijsko ugovaranje.

Budući da je razdoblje odabrano za istraživanje uključivalo aktivnosti vezane uz referendum i održavanje referenduma 01.12.2013., najveći broj tema iz područja nadležnosti

¹⁴ Informacije radi najveći broj tema koje su iz područja nadležnosti Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova - 22 - vezane su uz emisiju Hrvatska uživo.

¹⁵ Ugovor između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 01.01.2013.-31.12.2017., čl.47. (čl.9.st.2. podstavak 8 Zakona o HRT-u - Programi namijenjeni ostvarivanju ravnopravnosti žena i muškaraca).

¹⁶ Preuzimanje izvršavanja pojedinih usluga temeljem agencijskih ugovora.

Pravobraniteljice bio je vezan uz *referendum o braku* - u četiri praćene emisije o referendumu je 34 muškaraca i 30 žena govorilo 13 puta (*Hrvatska uživo 9, Fokus 1, Labirint 2, Govornica 1*¹⁷). Iako se vezano za referendumsko pitanje da se u Ustav unese odredba o braku kao zajednici muškarca i žene u svim emisijama govorilo i o braku, bračnom i obiteljskom statusu te isključivanju iz prava na brak seksualnih manjina, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, koja utvrđuje diskriminaciju temeljem spola, bračnog i obiteljskog statusa i spolne orijentacije, nije gostovala niti u jednoj navedenoj emisiji¹⁸ iako je čak 24 portala 36 puta spomenulo *Zajedničko priopćenje pučke pravobraniteljice i pravobraniteljice za ravnopravnost spolova povodom referenduma o ustavnoj definiciji braka*, uključujući i portal HRT-a¹⁹. O referendumu, osim predstavnika/ca građanskih inicijativa bili su pozivani da govore i neovisni stručnjaci politolozi, sociolozi, novinari, glazbenici, redatelji, televizijske voditeljice, glumice i volonteri/volonterke. Urednici i urednice profesionalno su odrađivali zadaću davanja podjednakog medijskog prostora i tzv. opciji „za“ i opciji „protiv“ referenduma, ali *Pravobraniteljica predlaže* da se i kod pozivanja gostiju/gošći vodi računa o tome koliko su po svojoj stručnosti i poznavanju problematike, kao i nadležnostima, relevantni za pojedine teme, a kako bi se izbjeglo pozivanje istih gostiju/gošći kao „dežurnih“ stručnjaka i stručnjakinja o raznim temama.

6.1.6. Zaključno razmatranje

Kao što se iz popisa tema vezanih uz ravnopravnost spolova može zaključiti, tema vezanih uz ravnopravnost spolova je izuzetno malo. Dužnost javne televizije kao javnog servisa jest da prati društvena zbivanja i da o njima informira, ali je njezina dužnost jednako tako da problematizira pojedine teme koje trenutno nisu aktualne zbog toga što se „nešto dešava na terenu“, već zato što one imaju širi društveni značaj, što se moraju izvući iz „mraka“ ignoriranja ili marginaliziranja i staviti na dnevni red i medija i društva. Činjenica je da mediji odražavaju stvarnost, ali je isto tako i činjenica da oni biraju što će iz te stvarnosti odraziti, što smatraju važnim odraziti i koliko će prostora i vremena dati onim temama koje smatraju važnima. A na taj način doprinose značajno oblikovanju javnog mnijenja o važnosti pojedinih tema za pojedince i društvo u cjelini.²⁰

* Objavljeno u *Izvješću o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2013. godinu, poglavlje Mediji, Zagreb, ožujak 2014.*

¹⁷ Emisija Govornice bila je fokusirana više na solidarnost svih medija zbog zabrane prenošenja referendumskih rezultata iz izbornog stožera inicijative „U ime obitelji“ pojedinim medijima.

¹⁸ Jedina emisija u kojoj je pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudjelovala kao gošća u televizijskom studiju na temu referenduma o braku bila je emisija Studio 4, na 4. programu HTV-a, 06.11.2013. koja nije bila uključena u ovo istraživanje.

¹⁹ 05.-06.11.2013.

²⁰ Na primjer, niti jedna emisija koja se bavi aktualnim, dnevno-političkim i društvenim temama nije objavila nikakvu informaciju o tome da je Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova 22.10.2013. predstavila u Hrvatskom saboru svoje Izvješće o radu za 2012. te da je Hrvatski sabor 25.10.2013. isto prihvatio jednoglasno. Čak i Hrvatska uživo, koja je 25.10.2013. imala prilog o zasjedanju Hrvatskog sabora, nije smatrala važnim spomenuti da je Sabor prihvatio Izvješće Pravobraniteljice, a kamo li sadržaj tog izvješća koji pokriva brojne teme vezane uz ravnopravnost spolova koje bi se itekako mogle problematizirati u medijima jer govore upravo o stvarnosti u brojnim područjima društvenog života.